

O‘ZBEKISTONDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY YO‘NALISHLARI

Baytanov O‘ralboy Miraqul o‘g‘li

Jizzax politexnika instituti,
Iqtisodiyot va menejment kafedrası assistenti

N. Shashina

Sankt-Peterburg davlat elektrotexnika universiteti professori

ANNOTATSIYA

Bugungi kunda hududlarda qulay ishbilarmonlik muhitini yaxshilash, kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishga katta e‘tibor qaratilmoqda. Shu sababli oilalarni tadbirkorlik faoliyatiga keng jalb qilishga, yosh tadbirkorlarning istiqbolli g‘oyalari va loyihalari ro‘yobga chiqishiga hamda shu asosda aholining bandligi ta‘minlanishiga zamin yaratilmoqda.

Kalit so‘zlar: tadbirkorlik, kichik biznes, ishbilarmonlik muhiti.

ABSTRACT

Today, great attention is being paid to improving the favorable business environment in the regions, developing small business and entrepreneurship. Therefore, the round is being created for the widespread involvement of families in entrepreneurial activities, the realization of promising ideas and projects of young entrepreneurs, and on this basis, the provision of employment for the population.

Key words: entrepreneurship, small business, business environment.

Ishbilarmonlik muhiti mamlakatning ijtimoiy rivojlanishining asosini tashkil etadi desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Chunki mamlakat iqtisodiyotini izchil va barqaror rivojlantirish, aholining hayot darajasini yuksaltirishda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning o‘rni beqiyosdir. Tadbirkorlar uchun qanchalik qulay ishbilarmonlik muhiti yaratilsa, xalq moddiy va ma‘naviy jihatdan shunchalik boy bo‘ladi. Shu o‘rinda ishbilarmonlik muhitiga bevosita va bilvosita ta‘sir qiladigan omillarni ko‘rib chiqsak.

Ishbilarmonlik muhiti tadbirkorlarning o‘ziga bog‘liq bo‘lmagan tashqi muhit va bevosita tadbirkorlarning o‘zlari tomonidan shakllantiriladigan ichki muhitga bo‘linadi.

Tadbirkorlikning tashqi muhiti – bu tabiiy, demografik, iqtisodiy, ekologik, ilmiy-texnikaviy, qonunchilik, milliy va boshqalar kabi elementlarning keng doirasini o‘z ichiga oladi. Jumladan:

1. Huquqiy omil - bu jamiyat tomondan tadbirkorlar uchun o‘rnatilgan biznes sohasidagi o‘yin qoidalari.
2. Iqtisodiy omillar - iste‘mol bozori, to‘lov qobiliyati, talab shartlari va ushbu bozorning sig‘imini tashkil qiladi.
3. Ijtimoiy omillar - ijtimoiy-axloqiy ehtiyojlar nuqtai nazaridan ta’sir qiladigan omillar.
4. Ekologik omillar jamiyat va tabiat o‘rtasidagi munosabatlarni ifodalaydi.

Tadbirkorlikning ichki muhiti butunlay tadbirkorga bog‘liq bo‘lib, uning faoliyat yuritishi uchun shart-sharoitlarining yig‘indisini ifodalovchi elementlarning doirasini keng qamrab oladi. Tadbirkorlikning ichki muhitini shakllanishida odatda uning ikkita tarkibiy qismi vaziyat omillari va ichki muhit elementlari ta’sir qiladi.

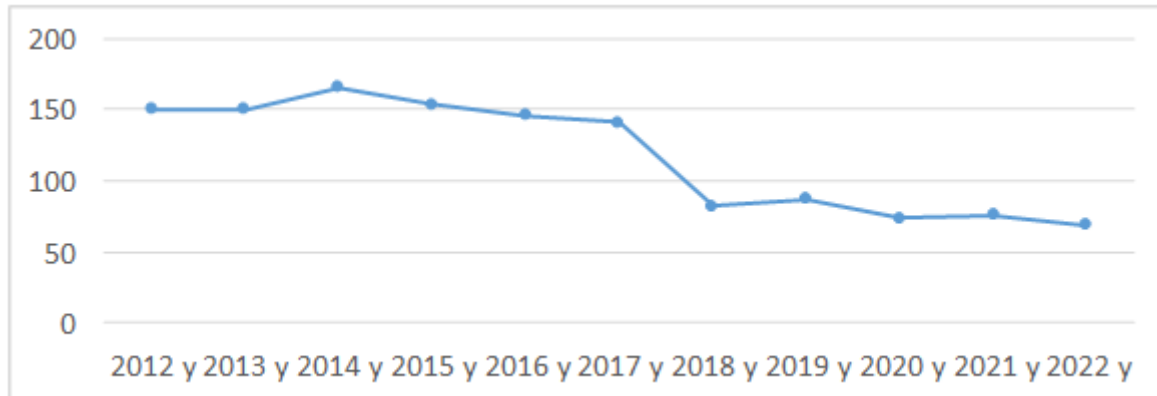
Ichki muhit elementlari - bu maqsadlarga erishish uchun zarur bo‘lgan korxonalar tarkibiy qismlari: marketing, tadqiqot va ishlanmalar, personallar, moliya, ishlab chiqarish va b. Ishlab chiqarish, o‘z navbatida, yetkazib berish, ishlab chiqarish va sotishni o‘z ichiga oladi. Ishlab chiqarish quyidagi o‘zaro bog‘liq elementlardan iborat: mehnat ob’ektlari, mehnat vositalari, mehnat, funktsiyalar va tuzilma.

Ishbilarmonlik muhiti Xalqaro reyting ko‘rsatkichlarini yaxshilash, kichik va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish yuzasidan olib borilayotgan ishlar. Ishbilarmonlik muhiti - Jahon Banki va Xalqaro Moliya korporatsiyasining “Doing business” hisobotida 190 ta davlatdagi vaziyat tahlili asosida biznesning 10 ta yo‘nalishi bo‘yicha o‘rganiladi va qonunchilikdagi o‘zgarishlar baholanib, reyting ko‘rsatkichi shakllantiriladi.

Ishbilarmonlik muhiti reytingi quyidagilar - Korxonani ro‘yxatdan o‘tkazish; Qurilishga ruxsat olish; Elektr ta’minoti tizimiga ulanish; Mulkni ro‘yxatdan o‘tkazish; Kredit olish; Minoritar investorlarni himoya qilish; Soliqqa tortish; Xalqaro savdo; Shartnomalar ijrosi va To‘lovga layoqatsizlikni hal qilish bo‘yicha ko‘rsatkichlar tahlili asosida shakllantiriladi.

Jahon banki ekspertlarining fikricha, O‘zbekistonda ishbilarmonlik muhitini yaxshilash borasidagi asosiy islohotlar quyidagilardan iborat:

- Aktsiyadorlarning huquqlari va rolini kengaytirish hamda asosiy korporativ qarorlar qabul qilish, mulkchilik va nazorat tuzilmasini aniqlashtirish;
- Soliqlarni unifikatsiya qilish orqali soliqqa tortishni soddalashtirish;
- Tavakkalga asoslangan bojxona tekshiruvini mexanizmini joriy etish orqali xalqaro savdoni osonlashtirish, shuningdek, import hujjatlarini yengillashtirish.



1-rasm. “Doing business” hisobotida O‘zbekistonda ishbilarmonlik muhiti ko‘rsatkichi

“Doing business” hisobotiga ko‘ra 2018-2022-yillarda Ishbilarmonlik muhitini xalqaro reytingi 5 yillik dinamikasiga ko‘ra O‘zbekistonning ijobiy o‘zgarishini ko‘rishimiz mumkin. Bu ko‘rsatkichni 10 yillik keyingi 2012-2022-yillar mobaynida o‘zgarish dinamikasini o‘rganadigan bo‘lsak bu ko‘rsatkichda 2012-yilda 190 mamlakat ichida 150-o‘rinda turgan bo‘lsak 2022-yilda 69-o‘ringa o‘zgargan. O‘zbekiston xalqaro reytingida deyarli ikki barobar yuqoriga ko‘tarildi. Bu tadbirkorlikni rivolantirish va ishbilarmonlik muhitini yaxshilashga qartilgan siyosatni to‘g‘ri olib borilayotganidan dalolat beradi.

Xulosa qilib aytganda, yuqorida qayd qilingan ishbilarmonlik muhiti begilovchi indikator ko‘rsatkichlarini yuqori darajaga ko‘tarilishini quyi tizimda ta‘minlasak, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub’ektlari faoliyati gullab yashnaydi. Yangi tadbirkorlik sub’ektlari soni oshadi, mavjudlarini ishi kengayib boradi va chekka hududlardagi tengsizlik barham topadi hamda tadbikorlarda yangi eksport bozorlariga kirib borishga imkon yaratiladi. Bu pirovard natijada yangi ish o‘rinlari paydo bo‘ladi va aholi daromadlari oshadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi.
2. Anvar Qobilov, Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi sektor mudiri "Iqtisodiy sharh" №8/2022
3. Baytanov, O. R. (2017). Ўзбекистонда солиқ тизимини такомиллаштириш орқали оилавий тadbirkorликни янада ривожлантириш. *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar*, 6, 62-68.
4. Mirzaqul o‘g, B. O. R. (2023). Hududlarda ishbilarmonlik muhitini yaxshilash, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirishni rag‘batlantirish usullari.
5. Umirova, G. (2023). Tadbirkorlikni rivojlantirishda motivatsiya omillaridan foydalanishning zaruriyati. *Qo‘qon universiteti xabarnomasi*, 8, 74-77.
6. Umirova, G.Sh. (2023). Yosh olimlar, doktorantlar va tadqiqotchilarning onlayn ilmiy forumi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida bank tizimini isloh qilishning yo‘llari, 37-38. TATUFF-EPAL.
7. qizi Umirova, G. S. (2024). Tadbirkorlikni rivojlantirishda innovatsiyalarning hozirgi kundagi ahamiyati. *Educational Research in Universal Sciences*, 3(3), 452-454.